

Eriksbergs gamla kyrka

58.0303, 13.2716

Vi är på historisk mark. Eriksberg har förmodligen ett direkt samband med den Erikska ätten och gården Gate i socknen. Enligt äldre västgötalagens regentslängd ska kung Knut Eriksson ha dött i Eriksberg år 1195 eller 96, även om han är begravd i Varnhems klosterkyrka. Till Eriksätten hörde bland annat kung Erik Jedvardsson, som för oss är mest känd som Erik den helige, och dennes barnbarnsbarn Ingeborg Eriksdotter, som var Birger Jarls första hustru. Kanske var det Erik den helige som själv lät uppföra kyrkan.

Den gamla kyrkan i Eriksberg, som byggdes i mitten av 1100-talet saknar torn och förmedlar fortfarande en känsla av medeltid.

Sakristian byggdes troligen till under medeltiden. De båda vapenhusen i väst och syd, som är byggda i trä, är förmodligen från efter reformationen. Det fanns tidigare som brukligt även en ingång för kvinnorna på norra långhusväggen. En markering av denna ingång kan ses på utsidan.

När Eriksbergs nya kyrka stod klar 1885 övergavs den gamla som fick förfalla fram till 1920-talet då den sattes i skick igen och användes vintertid eftersom den nya kyrkan var svår att värma. Eriksbergs gamla kyrka fick 1987 åter rollen som församlingskyrka, och används nu året om.

Predikstolen är en av Sveriges äldsta, daterad till 1574.

Och tidigare, under medeltiden hade kyrkan två dopfuntar som troligen under 1700-talet såldes till säteriet Ladås. Den ena av dessa båda dopfuntar är försvunnen, men den andra som är från 1100-talet såldes i slutet av 1800-talet Nordiska museet som deponerade den till Statens historiska museum. Därifrån hämtades den tillbaka till kyrkan 1948, och är nu placerad i koret.

Altartavlan som idag är placerad på kyrkans norra vägg föreställer Jesus i Getsemane och målades på 1790-talet av den småländske konstnären Pehr Hörberg. Han kom från enkla förhållanden och blev till slut medlem i Konstakademien, där han med matrikelnummer 100 står noterad med den märkliga titeln "Jordbrukare av Bondeståndet, Kunglig Hovmålare".

Absidfönstret, med sin himlatrappa, som varit igenmurat, togs fram vid en renovering i mitten av 1930-talet, då man försökte återställa mycket av det medeltida intrycket.

Den tidigare överhovpredikanten och kyrkohistoriken Carl Henrik Martling har beskrivit absidfönstret: "Himlatrappan i Eriksbergs gamla kyrka har aldrig varit avsedd att gå i, bara att se på. Den är en bild av Jakobs steg, som gick mellan himmel och jord och där Guds änglar steg upp och ned. Den är en ordlös predikan om den väg som till himla bär, och evighetens närhet alldeles bortom korets östvägg".

De romanska kalkmålningarna från 1100-talet som är fragmentariskt bevarade på triumfbågsmuren, korets väggar och tunnvalv och även i absidens hjälmvalv, togs fram i slutet av 1940-talet. Här återfinns bland annat en i dag mycket otidlig bild av Kristus framställd som världsdomare, ett bilduttryck som kallas Majestas Domini, i en mandorla omgiven av evangelistsymboler. Två helgonkungar flankerar triumfbågen.

Det är Sveriges och Norges nationalhelgon. Att just Erik den helige avbildas här är ju inte så konstigt, och inte heller Olof den helige, som under medeltiden av ett av de populäraste helgonen i Norden. Det finns tydliga drag av engelskt och bysantinskt inflytande i måleriet.

En så kallad liljesten, alltså en gravhäll finns bevarad i den södra vapenhuset, som i dag inte används. Stenen påträffades 2002 som utfyllnad i den gamla trappan till vapenhuset. Liljestenar finns företrädesvis i Västergötland och är troligen från 1100-1200-talen.

Det första korståget ägde rum 1096-1099, då korsfarare från hela västeuropa samlades för att inta Jerusalem, och man förde sedan med sig influenser från Mellanöstern och Palestina ända upp till Norden. Så till en del är den uppdiktade historien om Arn Magnusson riktig.

I Jan Guillous romanserie om riddaren Arn omnämns Eriksbergs socken och har därför blivit en del av turismen i Arns fotspår.

Klockorna i Eriksbergs gamla kyrkan flyttades 1884 till den nya kyrkan – lillklockan göts 1771 och samma år blev

storklockan omgjuten av en äldre klocka. Den gamla klockstapeln revs 1887, och en ny uppfördes först 1955 samtidigt som en ny klocka göts av Bergholtz klockgjuteri i Sigtuna.

Kyrkogården har inte använts för begravingar sedan kyrkan övergavs 1885.

I Kyrkomuren som omgärdar kyrkan finns två murade stigluckor av obekant ålder, och två stora kalkstenshällar framför kyrkan markerar gravar för söner till kyrkoherde Brynolf Petri som dog 1648.

Ett relikskrin, det så kallade Eriksbergsskrinet är troligen tillverkade i Västergötland av en mästare som gått i lära i Danmark. Därifrån kommer liknande arbeten. Eriksbergsskrinet tillsammans med det så kallade Jarlaskrinet är båda mycket ovanliga. Det finns nämligen inte så många kvar, eftersom de flesta relikskrinen konfiskerades efter reformationen, särskilt om de var tillverkade i guld eller silver. Det medeltida Eriksbergsskrinet finns numera på Statens Historiska museum i Stockholm.

Källor:

Folder: Eriksberg - en kyrksocken med tradition". Lennart Jacobsson

Folder: "Eriksbergs gamla kyrka". Willy Haag 2013

Webb: Riksantikvarieämbetets bebyggelseregister

Bok: "Våra kyrkor". Klarkullens Förlag AB. ISBN 91-971561-0-8

.